

SS

2323

ਸਲਾਨਾ ਪਰੀਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ

ENVIRONMENTAL EDUCATION (Theory)

(Common for All Groups and Vocational Stream)

(Punjabi, Hindi and English Versions)

(Evening Session)

Time Allowed : 2 Hours

Maximum Marks : 45

(Punjabi Version)

- ਨੋਟ: (i) ਆਪਣੀ ਉੱਤਰ-ਪੱਤਰੀ ਦੇ ਟਾਈਟਲ ਪੰਨੇ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਾ-ਕੋਡ/ਪੇਪਰ-ਕੋਡ ਵਾਲੇ ਖਾਨੇ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਾ-ਕੋਡ/ਪੇਪਰ-ਕੋਡ 139/B ਜ਼ਰੂਰ ਦਰਜ ਕਰੋ ।
- (ii) ਉੱਤਰ-ਪੱਤਰੀ ਲੈਂਦੇ ਹੀ ਇਸ ਦੇ ਪੰਨੇ ਗਿਣ ਕੇ ਦੇਖ ਲਓ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਟਾਈਟਲ ਸਹਿਤ 28 ਪੰਨੇ ਹਨ ਅਤੇ ਠੀਕ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਹਨ ।
- (iii) ਉੱਤਰ-ਪੱਤਰੀ ਵਿੱਚ ਖਾਲੀ ਪੰਨਾ/ਪੰਨੇ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੱਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪ੍ਰਸ਼ਨ/ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ।
- (iv) ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਪੱਤਰ ਦੇ ਤਿੰਨ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ 9 ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹਨ । ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹਨ ।
- (v) ਭਾਗ ਓ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰਬਰ 1 ਤਹਿਤ ਇੱਕ ਅੰਕ ਵਾਲੇ ਕੁੱਲ 20 ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ 5 ਬਹੁ-ਵਿਕਲਪੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ, 5 ਸਹੀ ਜਾਂ ਗਲਤ, 5 ਖਾਲੀ ਸਥਾਨ ਭਰੋ ਅਤੇ 5 ਇਕ ਸ਼ਬਦ/ਲਾਈਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹਨ ।
- (vi) ਭਾਗ ਅ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰਬਰ 2 ਤੋਂ 6 ਤਕ ਦੋ ਅੰਕਾਂ ਵਾਲੇ ਕੁੱਲ 5 ਛੋਟੇ ਉੱਤਰ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹਨ ।
- (vii) ਭਾਗ ਏ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰਬਰ 7 ਤੋਂ 9 ਤਕ ਪੰਜ ਅੰਕ ਵਾਲੇ 3 ਵੱਡੇ ਉੱਤਰ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹਨ । ਇਸ ਭਾਗ ਦੇ ਹਰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਅੰਦਰੂਨੀ ਚੋਣ ਹੈ ।

ਭਾਗ ਓ

1. ਹਰ ਇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਇੱਕ ਅੰਕ ਹੈ । 20×1=20
ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ/ਲਾਈਨ ਵਿੱਚ ਉੱਤਰਾਂ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ
- (i) IUCN ਦਾ ਪੂਰਾ ਨਾਮ ਲਿਖੋ । 1
- (ii) ਭਾਰਤ ਦਾ ਈਕੋ ਮਾਰਕ ਚਿੰਨ੍ਹ ਕਿਹੜਾ ਹੈ ? 1
- (iii) ਮੇਧਾ ਪਾਟਕਰ ਦਾ ਨਾਮ ਕਿਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ? 1
- (iv) ਮਸ਼ਹੂਰ ਲਿਖਤ ਸਾਇਲੈਂਟ ਸਪਰਿੰਗ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੀ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਦਵਾਈ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ? 1
- (v) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਵਣ ਮਹਾਂਉਤਸਵ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਦੋਂ ਹੋਈ ? 1

ਬਹੁ-ਵਿਕਲਪੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- (vi) ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਅੰਦਰੂਨੀ ਪਰਜੀਵੀ ਹੈ ? /
(ੳ) ਮਲੂਪ (ਅ) ਚਪਟੇ ਕਿਰਮ
(ੲ) ਫੀਤਾ ਕਿਰਮ (ਸ) ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਰੇ
- (vii) ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਕਿਹੜੀ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ੇਧ ਨਾਲ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ? /
(ੳ) 33ਵੀਂ (ਅ) 42ਵੀਂ (ੲ) 51ਵੀਂ (ਸ) 101ਵੀਂ
- (viii) ਟਿਕਾਉ ਵਿਕਾਸ ਦੇ 3E ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਟਿਕਾਉ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਤਿੰਨ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ? /
(ੳ) ਆਰਥਿਕਤਾ (ਅ) ਪਰਿਸਥਿਤੀ
(ੲ) ਬਰਾਬਰਤਾ (ਸ) ਉਰਜਾ
- (ix) ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਹੜੀ ਗੰਨੇ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਨੂੰ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਇਕ ਬਿਮਾਰੀ ਹੈ ? /
(ੳ) ਗੰਨੇ ਦੀ ਕਾਂਗਿਆਰੀ (ਅ) ਗੰਨੇ ਦਾ ਲਾਲ ਧਾਰੀ ਰੋਗ
(ੲ) ਗੰਨੇ ਦਾ ਝੁਲਸ ਰੋਗ (ਸ) ਗੰਨੇ ਦੀ ਕੁੰਗੀ
- (x) ਝੋਨੇ ਦੀ ਪਰਾਲੀ ਤੋਂ ਤੂੜੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾਈ ਜਾਂਦੀ ਕਿਉਂਕਿ /
(ੳ) ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਿਲੀਕਾਨ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।
(ਅ) ਇਸ ਵਿੱਚ ਪੋਟਾਸ਼ੀਅਮ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।
(ੲ) ਇਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੋਟੀਨ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।
(ਸ) ਇਸ ਵਿੱਚ ਫਾਸਫੋਰਸ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

ਸਹੀ ਜਾਂ ਗਲਤ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰੋ

- (xi) ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਖੇਤਰ ਜਾਂ ਪ੍ਰਸਥਿਤਿਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਪੌਦੇ, ਜੰਤੂ ਅਤੇ ਸੂਖਮ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਨੂੰ ਜੈਵਿਕ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । /
- (xii) ਕਿਸੇ ਉਤਪਾਦ ਉੱਪਰ ਲੱਗਿਆ ਈਕੋਮਾਰਕ ਸਕੀਮ ਦਾ ਲੋਗੋ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਉਤਪਾਦ ਵਾਤਾਵਰਣ ਲਈ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਹੈ । /
- (xiii) ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖੀ ਅਬਾਦੀ ਦੇ ਵਧਣ ਕਾਰਨ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਨ ਘੱਟ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ । /
- (xiv) ਚੰਗੀ ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ ਫ਼ਸਲਾਂ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੇਪੜੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । /
- (xv) ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਨਮਕ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸਮੁੰਦਰੀ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । /

ਖਾਲੀ ਸਥਾਨ ਭਰੋ

- (xvi) ਕੁਨੀਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ _____ ਬਿਮਾਰੀ ਦੇ ਇਲਾਜ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । 1
- (xvii) ਭੁਪਾਲ ਗੈਸ ਦੁਖਾਂਤ ਭੁਪਾਲ ਵਿਖੇ ਸਥਿਤ ਯੂਨੀਅਨ ਕਾਰਬਾਇਡ ਨਾਮ ਦੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਵਿਚ ਸੰਨ _____ ਵਿੱਚ ਵਾਪਰੀ । 1
- (xviii) 1992 ਵਿੱਚ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਅਰਥ ਸਮਿਟ _____ ਵਿਖੇ ਹੋਈ । 1
- (xix) ਦੋ ਜਾਂ ਦੋ ਤੋਂ ਵੱਧ ਫਸਲਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਇਕੱਠੇ ਉਗਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ _____ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । 1
- (xx) ਗੰਗਾ ਦਰਿਆ _____ ਨਾਂ ਦੇ ਗਲੇਸ਼ੀਅਰ ਤੋਂ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ । 1

ਭਾਗ ਅ

ਦੋ ਅੰਕਾਂ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ

5×2=10

2. ਪਲਾਸਟਿਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੱਸੋ । 2
3. ਡੋਡੋ ਪੰਛੀ ਦੇ ਅਲੋਪ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਕਲਵਾਰਿਆ ਮੇਜ਼ਰ ਨਾਮ ਦੇ ਦਰਖਤ ਨੂੰ ਕੀ ਫ਼ਰਕ ਪਿਆ ? 2
4. ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਸਥਿਤਿਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀ ਸਹਿਨਯੋਗ ਸਮਰੱਥਾ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ? 2
5. ਚਿਪਕੋ ਅੰਦੋਲਨ ਕੀ ਹੈ ? 2
6. ਤੁਪਕਾ ਸਿੰਚਾਈ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ? 2

ਭਾਗ ਬ

ਪੰਜ ਅੰਕਾਂ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ

3×5=15

7. ਹਰੇ ਕ੍ਰਾਂਤੀ (ਇਨਕਲਾਬ) ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਉੱਪਰ ਪਏ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰੋ । 5
ਜਾਂ
ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਆਦਤ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਕਿੱਤੇ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ? 5
8. ਜੈਵਿਕ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ । 5
ਜਾਂ
ਪਰਾਲੀ ਸਾੜਨ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਉੱਪਰ ਪੈਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ । 5
9. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਟਿਕਾਊ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਵੱਖ ਵੱਖ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦਾ ਜਿਕਰ ਕਰੋ । 5
ਜਾਂ
ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਵਿਚ ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਕੀ ਭੂਮਿਕਾ ਹੈ ? 5

(Hindi Version)

- नोट: (i) अपनी उत्तर-पुस्तिका के मुख पृष्ठ पर विषय-कोड/पेपर-कोड वाले खाने में विषय-कोड/पेपर-कोड 139/B अवश्य लिखें।
- (ii) उत्तर-पुस्तिका लेते ही इसके पृष्ठ गिनकर देख लें कि इसमें मुख पृष्ठ सहित 28 पृष्ठ हैं एवं सही क्रम में हैं।
- (iii) उत्तर-पुस्तिका में खाली छोड़े गए पृष्ठ/पृष्ठों के पश्चात् हल किए गए प्रश्न/प्रश्नों का मूल्यांकन नहीं किया जाएगा।
- (iv) प्रश्न-पत्र के तीन भागों में कुल 9 प्रश्न हैं। सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।
- (v) भाग क में प्रश्न संख्या 1 के तहत कुल 20 एक अंक के प्रश्न हैं, जिनमें से 5 बहुविकल्पीय प्रश्न, 5 सही या गलत चुनिए, 5 रिक्त स्थान भरिए और 5 एक शब्द/पंक्ति में उत्तर वाले प्रश्न हैं।
- (vi) भाग ख में प्रश्न संख्या 2 से 6 तक दो अंकों के कुल 5 लघु-उत्तर वाले प्रश्न हैं।
- (vii) भाग ग में प्रश्न संख्या 7 से 9 तक पाँच अंकों के कुल 3 दीर्घ-उत्तर वाले प्रश्न हैं। इस भाग के प्रत्येक प्रश्न में आंतरिक चयन है।

भाग क

1. प्रत्येक प्रश्न का एक अंक है।

20×1=20

एक शब्द/पंक्ति में उत्तर वाले प्रश्न

- (i) IUCN का पूरा नाम लिखिए। 1
- (ii) भारत का ईकोमार्क चिह्न कौन-सा है? 1
- (iii) मेधा पाटकर का नाम किस परियोजना से जुड़ा है? 1
- (iv) प्रसिद्ध किताब साइलेंट स्प्रिंग में किस कीटनाशक का उल्लेख है? 1
- (v) भारत में वन महोत्सव कब शुरू हुआ? 1

बहुविकल्पीय प्रश्न

- (vi) निम्नलिखित में से कौन-सा मनुष्य का आंतरिक परजीवी है? 1
- (क) ऐस्कारिस (ख) चपटे कीड़े (वर्म)
- (ग) टेप वर्म (घ) उपरोक्त सभी
- (vii) भारतीय संविधान के किस संवैधानिक संशोधन द्वारा पर्यावरण संरक्षण को एक संवैधानिक ज़िम्मेदारी के रूप में शामिल किया गया है? 1
- (क) 33वें (ख) 42वें
- (ग) 51वें (घ) 101वें

- (viii) सतत विकास के 3E सिद्धांत के अनुसार, निम्नलिखित में से कौन-सा सतत विकास के तीन आयामों में शामिल नहीं है ? 1
- (क) अर्थव्यवस्था (ख) पारिस्थितिकी
(ग) समानता (घ) ऊर्जा
- (ix) निम्नलिखित में से कौन-सा रोग गन्ने की फसल का एक रोग है ? 1
- (क) गन्ने का स्मट रोग (ख) गन्ने का लाल धारी रोग
(ग) गन्ने का तुषार रोग (घ) गन्ने का रतुआ रोग
- (x) धान की पराली से चारा नहीं बनता है, क्योंकि 1
- (क) इसमें सिलिकॉन की उच्च मात्रा होती है ।
(ख) इसमें पोटैशियम की उच्च मात्रा होती है ।
(ग) इसमें प्रोटीन की उच्च मात्रा होती है ।
(घ) इसमें फॉस्फोरस की उच्च मात्रा होती है ।

सही या गलत चुनिए

- (xi) किसी विशिष्ट क्षेत्र या स्थानिक व्यवस्था (पारिस्थितिकी तंत्र) में रहने वाले सभी पौधों, जानवरों और सूक्ष्मजीवों की विविधता को जैव-विविधता कहा जाता है । 1
- (xii) किसी उत्पाद पर इकोमार्क योजना (स्कीम) का लोगो बताता है कि उत्पाद पर्यावरण के लिए हानिकारक है । 1
- (xiii) शहरों में मानव आबादी बढ़ने के कारण पर्यावरण का प्रदूषण कम हो गया है । 1
- (xiv) अच्छी मिट्टी में फसल बाने के बाद पापड़ी बनती है । 1
- (xv) समुद्री जल से खाने-योग्य नमक प्राप्त होता है । 1

रिक्त स्थान भरिए

- (xvi) कुनीन का उपयोग _____ रोग के उपचार के लिए किया जाता है । 1
- (xvii) भोपाल गैस त्रासदी भोपाल स्थित यूनियन कार्बाइड नाम की एक फैक्ट्री में वर्ष _____ में हुई थी । 1
- (xviii) 1992 में, पर्यावरण संरक्षण के लिए पृथ्वी शिखर सम्मेलन _____ में आयोजित किया गया था । 1
- (xix) एक खेत में दो या दो से अधिक फसलों को एक साथ उगाने की प्रक्रिया को _____ कहते हैं । 1
- (xx) गंगा नदी का उद्गम एक हिमनद से होता है, जिसे _____ कहा जाता है । 1

भाग ख

- दो अंक वाले प्रश्न 5×2=10
2. प्लास्टिक के उपयोग से होने वाले हानिकारक प्रभावों का उल्लेख कीजिए। 2
 3. डोडो पंछी के विलुप्त होने से कलवारिया मेजर वृक्ष पर क्या प्रभाव पड़ा ? 2
 4. किसी पारिस्थितिक तंत्र की वहन क्षमता से आप क्या समझते हैं ? 2
 5. चिपको आंदोलन क्या है ? 2
 6. ड्रिप सिंचाई प्रणाली से आप क्या समझते हैं ? 2

भाग ग

- पाँच अंक वाले प्रश्न 3×5=15
7. हरित क्रांति के पर्यावरणीय प्रभाव का वर्णन कीजिए। 5
अथवा
नशीली दवाओं की आदत किसी व्यक्ति की शिक्षा और व्यवसाय को किस प्रकार प्रभावित करती है ? 5
 8. जैव-विविधता के संरक्षण के विभिन्न तरीकों पर चर्चा कीजिए। 5
अथवा
पराली जलाने के पर्यावरणीय प्रभावों पर चर्चा कीजिए। 5
 9. भारत में सतत विकास के लिए विभिन्न चुनौतियों का उल्लेख कीजिए। 5
अथवा
पर्यावरण संरक्षण में गैर-सरकारी संगठनों की क्या भूमिका है ? 5

(English Version)

- Note :** (i) You must write the subject-code/paper-code **139/B** in the box provided on the title page of your answer-book.
- (ii) Make sure that the answer-book contains **28** pages (including title page) and are properly serialled as soon as you receive it.
- (iii) Question/s attempted after leaving blank page/s in the answer-book would not be evaluated.
- (iv) The question paper consists of total **9** questions in three parts. **All** questions are **compulsory**.
- (v) Part A has question number **1** with total of **20** questions of one mark each. Out of these 5 questions are of multiple choice, 5 are true or false, 5 are fill in the blanks and 5 are one word/one sentence answer type questions.
- (vi) Part B has total 5 short-answer type questions from questions number **2** to **6**. Each question in this part carries two marks.
- (vii) Part C has total 3 long-answer type questions from questions number **7** to **9**. Each question in this part carries five marks. There is internal choice in each question.

Part A

1. Each question carries **one** mark.

20/1=20

Answer the following questions in one word / line

- (i) Expand IUCN. 1
- (ii) Which is the Ecomark symbol of India ? 1
- (iii) Medha Patkar's name is associated with which project ? 1
- (iv) Which insecticide is mentioned in the famous book *Silent Spring* ? 1
- (v) When did Van Mahotsav start in India ? 1

Multiple Choice Questions

- (vi) Which of the following is an internal parasite of humans ? 1
- (a) Ascaris (b) Flat worm
(c) Tape worm (d) All of the above
- (vii) By which constitutional amendment of the Indian Constitution, has environmental protection been included as a constitutional responsibility ? 1
- (a) 33rd (b) 42nd
(c) 51st (d) 101st
- (viii) According to the 3E principle of sustainable development, which of the following is **not** included in the three dimensions of sustainable development ? <https://www.punjabboardonline.com> 1
- (a) Economy (b) Ecology
(c) Equality (d) Energy
- (ix) Which of the following is a disease of sugarcane crop ? 1
- (a) Smut disease of sugarcane (b) Red rot of sugarcane
(c) Late blight of sugarcane (d) Rust disease of sugarcane
- (x) Paddy straw cannot be used to make fodder because 1
- (a) it has high content of silicon.
(b) it has high content of potassium.
(c) it has high content of protein.
(d) it has high content of phosphorus.

Choose True or False

- (xi) Diversity of all the plants, animals and microorganisms living in a specified area or an ecosystem is called Biodiversity. 1
- (xii) The Ecomark scheme logo on a product indicates that the product is harmful for the environment. 1
- (xiii) Environmental pollution has decreased due to increase in human population in cities. 1
- (xiv) Papdi is formed after sowing the crop in good soil. 1
- (xv) Edible salt is obtained from sea water. 1

Fill in the blanks

- (xvi) Quinine is used for the treatment of _____ disease. 1
- (xvii) The Bhopal Gas Tragedy took place in the year _____ in a factory named Union Carbide located in Bhopal. 1
- (xviii) In 1992, the Earth Summit for Environment Protection was held in _____. 1
- (xix) The process of growing two or more crops together in a field is called _____. 1
- (xx) The river Ganga originates from a glacier named _____. 1

Part B

Each question carries two marks

2. Mention the harmful effects of using plastic. 5×2=10
2
3. How did the extinction of the Dodo bird affect the *Calvaria Major* trees? 2
4. What do you understand by the carrying capacity of an ecosystem? 2
5. What is Chipko Movement? 2
6. What do you understand by drip irrigation system? 2

Part C

Each question carries five marks

7. Describe the environmental impact of the Green Revolution. 3×5=15
5
- OR**
- How does drug addiction affect a person's education and occupation? 5
8. Discuss the various methods of conservation of biodiversity. 5
- OR**
- Discuss the environmental effects of stubble burning. 5
9. Mention the various challenges for sustainable development in India. 5
- OR**
- What is the role of NGOs in environmental protection? 5